

In ontwikkeling: de eerste fase van implementatie

In ontwikkeling	1.	De samenwerkvaardigheden zijn zichtbaar in de groep. Het lesgeven bevat modeling en begeleide oefeningen passend bij het begrip van de leerlingen over de samenwerkvaardigheid.	
	2.	De leerlingen zitten in teams van 4 of 5 kinderen.	
	3.	Teamnamen zijn zichtbaar op de tafels.	
	4.	Elk team heeft zijn teamlijst zichtbaar op tafel liggen. Teams krijgen regelmatig punten voor het goed inzetten van samenwerkvaardigheden.	
	5.	Het stiltegebaar wordt consequent gebruikt en leerlingen reageren er op de juiste wijze op.	
	6.	Leerlingen spreken in volledige zinnen wanneer ze antwoord geven op vragen van leerkrachten.	
	7.	Leerkrachten gebruiken gebaren en routines ('Maatje Praatje', 'Mijn beurt, Jouw beurt', DDU, GH) regelmatig en effectief tijdens het lesgeven. Deze worden gebruikt om een goed tempo in de les te houden en leerlingen actief bij de les te betrekken.	
	8.	Yells worden gebruikt als snelle beloningen.	
	9.	Het 'klaar-duim' gebaar wordt door leerlingen gebruikt om te laten zien dat ze klaar zijn met een taak.	

Toelichtingen en tips bij de eerste fase van implementatie

1. De samenwerkvaardigheden zijn zichtbaar in de groep. Het lesgeven bevat modeling en begeleide oefeningen passend bij het begrip van de leerlingen over de samenwerkvaardigheid.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus

- De posters met samenwerkvaardigheden hangen op een zichtbare plek in alle lokalen door de hele school heen.
- De leerkracht modelt het gedrag behorend bij de samenwerkvaardigheid.
- In het begin kan de focus liggen op het respectvol en juist met elkaar omgaan, maar het langetermijndoel is het ontwikkelen van het leergedrag van leerlingen.
- Elke keer nadat een specifiek gedrag door de leerkracht gemodeld is, geeft de leerkracht punten aan teams om ze te belonen als ze het samenwerkdoel juist hebben gebruikt. Hiermee wordt het signaal afgegeven dat de leerkracht de inspanning van het team heeft gezien en dit positief waardeert.
- De cyclus van het modelen van een samenwerkvaardigheid waar vervolgens feedback op gegeven wordt, wordt door elke leerkracht op school gebruikt. Geleidelijk worden vaardigheden uitgebreid zodat leerlingen hun eigen doelen kunnen bepalen en hun eigen progressie kunnen meten. Dit zou moeten resulteren in goed ontwikkelde metacognitieve vaardigheden bij oudere leerlingen.
- Na verloop van tijd zal het leergedrag van leerlingen verbeteren en het modelen en belonen kan dan gefocust worden op het ontwikkelen van leervaardigheden van hogere orde in plaats van op het managen van gedrag.

Tips

- Noem een leerling die zich slecht gedraagt niet bij naam. Dit zal alleen maar leiden tot negatieve emoties bij de specifieke leerling, maar ook bij zijn/haar teamgenoten.
- Identificeer het probleem dat de meeste impact heeft op het leren. Vertel de leerlingen dat dat gedrag problematisch is en waarom. Model het juiste gedrag (op het juiste niveau). Geef vervolgens teampunten als de leerlingen het juiste gedrag laten zien.
- Teams worden alleen beloond als elk teamlid het juiste gedrag vertoont. Teampunten zijn de motivator. Als een teamlid verkeerd gedrag laat zien, zullen andere teamleden zachte groepsdruk uitoefenen. Het is belangrijk om meteen punten uit te delen als problematische teams goed gedrag laten zien. Punten geven feedback, bevestigen het verwachte gedrag en zorgen ervoor dat alle leerlingen zich succesvol voelen.
- Geef punten en benoem gedrag om duidelijk te maken wat de leerlingen goed hebben gedaan.

Bronnen

- Poster 'Hoe werken we samen?'
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Samenwerkpot, bak voor fiches, e.d. (voor de groepen 1/2-start groep 3)
- Teamlijsten
- Handleiding Samenwerkend leren M3 t/m Plus
- Gebruikswijzer Wings

2. De leerlingen zitten in teams van 4 of 5 kinderen.

M3 t/m E5	M6 t/m Plus

Als teams goed samenwerken, weten leerlingen dat een deel van hun taak bestaat uit het stimuleren (b.v. geven van complete antwoorden, vinden van bewijzen) en ondersteunen van hun maatje(s)/team. Pas als elk teamlid de opdracht begrijpt, het teamantwoord op de vraag kent en het namens het team aan de groep kan uitleggen, is de teamtaak afgerond.

- Om effectief samen te kunnen werken is het belangrijk dat leerlingen altijd in teams van vier leerlingen zitten. Als er een oneven aantal leerlingen is, is een team van vijf leerlingen een de meest geschikte optie.
- Vermijd dat een leerling die vaak te laat of afwezig is, in een team van vijf leerlingen geplaatst wordt. Dit kan ertoe leiden dat een leerling het gevoel krijgt dat dagelijkse aanwezigheid niet essentieel is voor het team.
- Vorm nooit teams met meer dan vijf leerlingen. De teamdynamiek zal dan verloren gaan omdat goede teamdiscussie lastig is in grotere groepen.
- Maatjes moeten aangewezen worden door de leerkracht.
- Maatjes moeten naast elkaar zitten.
- Teams moeten idealiter gemixt zijn (prestaties, etniciteit, geslacht).
- Verander teams voor de start van een nieuwe periode.

Tips

- Verplaats een leerling nooit van het ene team naar het andere vanwege (persoonlijke) conflicten. Dit zal het signaal afgeven dat leerlingen zelf kunnen kiezen waar ze willen zitten. Kies in plaats daarvan een passend samenwerkdoel en model dit gedrag. Waardeer het gedrag in het team met punten zodra je het juiste gedrag ziet.
- Het is een goede gewoonte om regelmatig van maatjes te wisselen binnen een team.
- Stel vragen als: “Wat zeiden je teamleden?” of “Hoe helpen je teamleden jou?” of “Kan iemand anders uit het team helpen om de vraag te beantwoorden?”.
- Geef elke leerling in het team een andere kleur pen zodat ze kunnen laten zien dat ze allemaal evenveel bijdragen aan een schrijftaak.
- Accepteer dat het in sommige teams wat langer duurt om goed samen te werken. Model en beloon dit team met punten.
- Soms vertoont een leerling zoveel storend gedrag dat hij/zij uit het team gezet moet worden. Deze leerling moet alle opdrachten dan alleen uitvoeren. Als deze leerling doorkrijgt dat het veel meer moeite kost om de taak alleen te maken, zal zo’n leerling hoogstwaarschijnlijk terug willen keren naar het team.
- Er zijn meer teamvormingsactiviteiten nodig als een team zich problematisch gedraagt.
- Er kan eventueel besloten worden teams eerder te veranderen als teams zich problematisch blijven gedragen.

Bronnen

- Poster ‘Hoe werken we samen?’
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Groepsvormingsactiviteiten
- Brain Games
- Handleiding Samenwerkend leren M3 t/m Plus
- Gebruikswijzer Wings

3. Teamnamen zijn zichtbaar op de tafels.

M3 t/m E5	M6 t/m Plus

Teamnamen zijn belangrijk voor het bevorderen van de teamidentiteit. Elke keer als leerlingen de naam zien en horen, zullen ze eraan herinnerd worden dat de naam voortkomt uit iets dat ze gemeen hebben met elkaar. Leerlingen willen dan bij dat team horen, zullen om elkaar geven en willen ervoor zorgen dat iedereen in het team succesvol is.

- Leerlingen hebben zelf hun teamnamen gekozen.
- Teamnamen zijn elke dag zichtbaar op de tafels.
- De leerkracht noemt de teamnamen regelmatig waarmee de teamidentiteit wordt bevorderd.

Tips

- Jonge kinderen zullen wellicht hulp nodig hebben bij het bedenken van een teamnaam.
- Eventueel kunnen leerlingen hun teamnaam op de teamposter mooi versieren.

Bronnen

- Groepsvormingsactiviteiten
- Brain Games
- Starthandleiding bij het leesboek, les 1

4. Elk team heeft zijn teamlijst zichtbaar op tafel liggen. Teams krijgen regelmatig punten voor het goed inzetten van samenwerkvaardigheden.

M3 t/m E5	M6 t/m Plus

- De teamlijsten liggen elke dag op de tafels van de teams (vanaf M3 deel 1).
- Vanaf M6 zijn de teamlijsten opgenomen in de teamboekjes.
- Teampunten moeten elke dag regelmatig gegeven worden voor benoemde/gekozen samenwerkvaardigheden.
- Leerkrachten moeten royaal zijn met het geven van punten, elk team moet evenveel kans maken op het krijgen van punten (en om team van de week te kunnen worden).
- Punten worden toegekend voor teambijdragen tijdens de les en cognitieve prestaties, maar ook voor het vertonen van goed leergedrag.
- Alle teams moeten elke week 'Team van de week' willen worden. De doelen die de leerkracht bepaalt, moeten dit mogelijk maken. Teams concurreren niet tegen elkaar, maar willen zich ten opzichte van zichzelf elke week verbeteren; effectief concurreren tegen zichzelf.

Tips

- Haal teamlijsten nooit van de tafels. Leerkrachten willen de punten soms zelf bijhouden, maar dit zorgt ervoor dat leerlingen minder trots zijn als ze punten toegekend krijgen.
- Geef tegelijkertijd punten aan meerdere teams.
- Haal nooit punten weg.
- Noem geen namen van leerlingen die zich niet goed gedragen, maar:
 - Model het gedrag dat je wilt zien.
 - Geef royaal punten aan teams die het goede gedrag laten zien.
 - Herinner teams eraan dat ze nog geen punten hebben verdiend voor het gedrag dat je wilt zien.
 - Gewenst gedrag waardeer je met punten zodra je het ziet.
- Elke week wordt een nieuwe teamlijst gebruikt.
- Elke dag/week wordt er in elk team één leerling gekozen die de punten noteert.
- Je kunt ervoor kiezen elke dag/week op één onderdeel van een vaardigheid te letten. Dit betekent echter niet dat er voor andere vaardigheden geen punten gegeven worden.

Bronnen

- Teamlijsten (los of in de teamboekjes)
- Poster 'Hoe werken we samen?'
- Handleiding Samenwerkend leren M3 t/m Plus
- Gebruikswijzer Wings

5. Het stiltegebaar wordt consequent gebruikt en leerlingen reageren er op de juiste wijze op.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus

Deze klassenmanagementstrategie stelt leerkrachten in staat om snel en op een stille manier de aandacht van leerlingen te trekken.

- Steek je hand in de lucht en blijf stil om de aandacht van leerlingen te trekken.
- Wanneer leerlingen dit stiltegebaar zien van de leerkracht maken zij hun zin af, steken hun hand in de lucht en richten hun aandacht op de leerkracht in stilte.
- De leerkracht houdt zijn hand in de lucht tot dat alle leerlingen het gebaar nabootsen en stil en oplettend zijn.
- In samenwerkend leren scholen wordt dit gebaar de hele dag door gebruikt: in het klaslokaal, in de gymzaal, tijdens bijeenkomsten, in de overblijfruimtes en op het speelplein.
- **Leerlingen moeten snel en stil op dit gebaar reageren, waarbij zij hun aandacht op de leerkracht richten.**

Tips

- Praat niet wanneer je hand in de lucht is. Dit is een stille klassenmanagementstrategie. De enige manier waarop leerlingen dit begrijpen, is wanneer de leerkracht ook stil is wanneer zijn/haar hand in de lucht is. Laat je hand zakken voordat je spreekt.
- Begin niet met het volgende deel van de les voordat alle leerlingen hier klaar voor zijn en hun aandacht erbij hebben. Dit heeft oefening nodig. Het toekennen van punten aan teams die aandachtig luisteren is vaak effectief. Maak een spel van de tijd die leerlingen nodig hebben om hun aandacht erbij te houden.
- Analyseer wat er mis gaat wanneer het stiltegebaar niet werkt. Praat je wanneer je hand in de lucht is? Weten de leerlingen dat ze hun zin mogen afmaken voordat zij hun hand in de lucht steken? Wacht je totdat alle leerlingen aandachtig luisteren voordat je verder gaat met de les? Model je op de juiste manier en ken je punten toe voor goed gedrag waar nodig?
- Help leerlingen bij het ontwikkelen van verschillende praatniveaus; een fluisterstem, een overlegstem, een groepsstem etc., wanneer lawaai een probleem blijft. Zet het geven van punten in bij het aanleren van praatniveaus als onderdeel van teamsamenwerkingspunten en complimenteer leerlingen voor het volhouden van het juiste praatvolume.
- Wees origineel met het stiltegebaar, sporadisch kan je gebruik maken van een ander gebaar (bijvoorbeeld het aanraken van je linker oorlel) in de groep. Ken punten toe aan het team dat het eerst reageert op het gebaar en deel dit in de groep.
- Er mag gebruik gemaakt worden van een geluid door de leerkrachten om de aandacht van de leerlingen te krijgen, zowel buiten het lokaal als binnen het lokaal. Dat korte geluid wordt direct gevolgd door het stiltegebaar.
- Alleen bij groep 1/2 kan het gebruik van beide handen in de lucht effectief zijn. Dit weerhoudt leerlingen ervan om te spelen met speelgoed met de vrije hand wanneer standaard stiltegebaar met één hand wordt gebruikt. Aan het einde van groep 2 moeten leerlingen ertoe in staat zijn om één hand te gebruiken tijdens het stiltegebaar als overgang naar groep 3.

Bronnen

- Stemthermometer (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)

6. Leerlingen spreken in volledige zinnen wanneer ze antwoord geven op vragen van leerkrachten.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus

- De antwoorden van leerlingen zijn geformuleerd in volledige en uitgebreide zinnen.
- Wanneer antwoorden van leerlingen onvolledig zijn, dan worden deze uitgebreid met hulp en ondersteuning van de leerkrachten.

Tips

- Geef ruimte om het spreken in volledige zinnen te oefenen binnen het maatjesduo/team d.m.v. DDU/GH.
- Beloon het antwoorden in een volledige zin steeds met punten.
- Model het spreken en antwoord geven in volledige zinnen.

Bronnen

- Handleidingen M3 en E3 en handleidingen bij de leesboeken B4 en M4, onderdeel 'Correcte en complete zinnen'.
De handleidingen zijn te vinden op de Success for All website.
In de o.a. de handleiding van het leesboek 'Kaat Piraat' (B4/M4) staat op bladzijde 17 de uitleg van het onderdeel 'Correcte en complete zinnen' beschreven.

7. Leerkrachten gebruiken gebaren en routines ('Mijn beurt, Jouw beurt', 'Maatje Praatje', DDU, GH) regelmatig en effectief tijdens het lesgeven. Deze worden gebruikt om een goed tempo in de les te houden en leerlingen actief bij de les te betrekken.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus

Deze klassenmanagementstrategieën zijn ontwikkeld om ervoor te zorgen dat de lessen een goed tempo hebben en waarbij leerkrachten zich kunnen focussen op de inhoud van de les in plaats van instructies op gewenst gedrag.

- Deze gebaren en routines zijn zeer effectief om het tempo te bevorderen tijdens de lessen.
- De samenwerkvormen worden ook ondersteund door gebaren opdat het inzetten van deze vormen weinig tijd kost en de leerlingen zich gelijk kunnen focussen op de inhoudelijke opdracht.

Tips

- In de beginfase kan het nodig zijn voor de leerkracht om nadrukkelijk aandacht te besteden aan het aanleren en vaak modelen van de routines rondom de samenwerkvormen. In een later stadium voldoet het stille gebaar dat bij de samenwerkvorm hoort.

Bronnen

- Posters: 'Hoe werken we samen?', 'Denken-Delen-Uitwisselen' en 'Genummerde Hoofden'
- Handleiding Samenwerkend leren M3 t/m Plus
- Gebruikswijzer Wings

8. Yells worden gebruikt als snelle beloningen.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus

- Yells zijn simpele beloningen die bestaan uit acties, woorden en lawaai. Een lijst van mogelijke suggesties is te vinden in de Gebruikswijzer en op de yell- en juichposter.
- Leerkrachten kunnen een yell inzetten wanneer de hele groep, een specifiek team of een individuele leerling iets goeds doet.
- Yells moeten regelmatig gebruikt worden gedurende de dag.
- **Leerlingen moeten de yells als een leuk onderdeel van de tijd op school zien en als een bevestiging van hun inspanning om de opdracht tot een goed einde te brengen.**

Tips

- Het is belangrijk om het doel van yells duidelijk te stellen, yells zijn voor het belonen van leerlingen voor hun goede werk. Yells maken leerlingen aan het lachen omdat ze gek en grappig zijn.
- Yells werken als energizers: even bewegen en daarna weer verder. Als een taak veel van de leerlingen vraagt, kan een yell ingezet worden om mentale ontspanning te bieden. Het oppeppen van de les met regelmatige yells voegt plezier toe en veroorlooft de leerlingen (en de leerkracht) momenten van ontspanning voor het brein voor een aantal seconden. Deze momenten van ontspanning bevorderen het behoud van de concentratie.
- Bij jonge kinderen kan de leerkracht het stiltegebaar laten zien om aan te geven dat de yell is afgelopen.
- Vanaf M3 t/m Plus kunnen leerlingen hun eigen team of groepsyells bedenken. De leerkracht kan tijdens een moment van succes vragen om deze yell uit te voeren.
- Yells zijn leuk, maar leerkrachten zien yells soms als onnodig en maken zich zorgen dat yells het leerproces negatief beïnvloeden en voor onrust zorgen. Echter, yells zijn positief voor het leerproces en zorgen voor momenten van ontspanning, dus maak vooral gebruik van yells.

Bronnen

- Gebruikswijzer Wings
- Handleiding Samenwerkend leren M3 t/m Plus
- Poster: 'Yell en juich overzicht' (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)

9. Het 'klaar-duim' gebaar wordt door leerlingen gebruikt om te laten zien dat ze klaar zijn met een taak.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus

Het 'klaar-duim' gebaar is een stille klassenmanagementstrategie die ontwikkeld is omdat het lastig kan zijn voor leerkrachten om te beoordelen hoe snel zij van de ene activiteit naar de andere activiteit moeten overgaan. Door het gebruik van het 'klaar-duim' gebaar kunnen leerlingen door expliciete feedback aan de leerkracht aangeven een taak afgerond te hebben.

- Om een 'klaar-duim' gebaar te gebruiken plaats een leerling zijn of haar hand om de borst met de duim omhoog.
- Wanneer ongeveer 75% van de leerlingen het 'klaar-duim' gebaar laten zien is het tijd voor de leerkracht om verder te gaan naar het volgende deel van de les. Vervolgens wordt er aan de leerlingen gevraagd om hun duim te laten zakken en kan de les vervolgd worden.

Tips

- Het 'klaar-duim' gebaar moet niet gebruikt worden om leerlingen te kiezen voor het beantwoorden van vragen of het opsteken van de vinger vervangen. Tijdens samenwerkend leren worden leerlingen om vragen te beantwoorden altijd willekeurig gekozen, bijvoorbeeld door de 'ijslollystokjes'-methode of via het noemen van een nummer.

Bronnen

- Handleiding Samenwerkend leren M3 t/m Plus